

UNIVERZITET U SARAJEVU – FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ORIJENTALNU FILOLOGIJU

ZAVRŠNI RAD
STRATEGIJA NEGATIVNE UČTIVOSTI: UMANJIVANJE NAMETANJA U
TURSKOM JEZIKU

Mentor: prof. dr. Sabina Bakšić

Student: Amina Bešić

Sarajevo, septembar 2025.

UNIVERSITY OF SARAJEVO – FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF ORIENTAL PHILOLOGY

FINAL MASTER'S THESIS
NEGATIVE POLITENESS STRATEGY: MINIMIZING THE IMPOSITION
IN TURKISH

Mentor: prof. dr. Sabina Bakšić

Student: Amina Bešić

Sarajevo, September 2025.

SAŽETAK

Ovaj rad analizira strategiju umanjivanja nametanja u turskom jeziku. Rad se na početku bavi strategijama učtivosti u turskom jeziku koje se sastoje od: strategije pozitivne učtivosti, strategije negativne učtivosti, nemodificirane direktnosti te strategije nekonvencionalizirane indirektnosti.

U radu se analizira na koji način govornici turskog jezika primjenjuju strategiju umanjivanja nametanja u svakodnevnoj komunikaciji, posebno kroz izraze koji ublažavaju naredbe, zahtjeve ili prijedloge.

Teorijski dio rada obrađuje osnovne pojmove iz oblasti pragmatike, dok istraživački dio donosi analizu autentičnih primjera iz turskih serija i filmova. Posebna pažnja posvećena je upotrebi lingvističkih sredstava kao što su deminutivi, modalni izrazi, prilozi i fraze koje govornici koriste da bi smanjili direktnost ili pritisak u komunikaciji.

Analiza pokazuje da strategija umanjivanja nametanja u turskom jeziku ima važnu komunikacijsku funkciju: ona omogućava očuvanje obraza sagovornika, smanjuje potencijalne konflikte i doprinosi stvaranju harmoničnih odnosa.

Ključne riječi: negativna učtivost, umanjivanje nametanja, deminutivi, komunikacija, primjeri.

SUMMARY

This thesis analyzes the strategy of minimizing imposition in the Turkish language. It begins by addressing politeness strategies in Turkish, which include: positive politeness strategies, negative politeness strategies, bald on record and off record strategies.

The thesis explores how Turkish speakers apply the strategy of minimizing imposition in everyday communication, particularly through expressions that soften commands, requests, or suggestions.

The theoretical part of the thesis covers basic concepts from the fields of pragmatics and politeness, while the research section provides an analysis of authentic examples from Turkish TV series and films. Special attention is given to the use of linguistic devices such as diminutives, modal expressions, adverbs, and phrases that speakers use to reduce directness or imposition in communication.

The analysis shows that the strategy of minimizing imposition in Turkish serves an important communicative function: it helps preserve the interlocutor's face, reduces potential conflicts, and contributes to the creation of harmonious relationships.

Keywords: negative politeness, mitigation strategies, diminutives, communication, examples.

SADRŽAJ

Uvod.....	6
Pragmatika.....	8
Učtivost i neučtivost.....	10
Strategije učtivosti Penelope Brown i Stephen C. Levinsona	13
Strategije negativne učtivosti.....	15
Strategija umanjivanja nametanja u turskom jeziku.....	16
Zaključak.....	33
Literatura.....	35

UVOD

Na početku rada se prvo osvrćemo na *pragmatiku*, granu lingvistike, koja se bavi proučavanjem značenja koje govornik prenosi slušatelju koji ga potom interpretira. Ona se, dakle, više bavi analiziranjem onoga što ljudi zapravo žele reći svojim iskazima nego samim značenjem riječi koje koriste. Pragmatika je proučavanje značenja koje govornik izriče.

Učtivost je važan aspekt pragmatike i jedan od osnovnih principa komunikacije, te otkriva veliku količinu informacija o odnosima među ljudima. Što je učtivo u komunikaciji ovisi i razlikuje se od kulture do kulture, te u upotrebi jezika treba voditi računa o ovim razlikama kako ne bi rezultirao konfliktom. Učtivost se općenito odnosi na pažljivost/uviđajnost prema drugima.

Teorije učtivosti, poput one koju su razvili P. Brown i S.C. Levinson, govore o strategijama *pozitivne* i *negativne* učtivosti, pozitivna učtivost nastoji izgraditi prijateljski odnos, koristeći komplimente, izraze solidarnosti, a negativna učtivost naglašava poštovanje i izbjegavanje nametanja, koristeći izraze kao što su izvinjenja, ublažavanje naredbi ili formalni ton.

Tema koja će biti obrađena u ovom radu je *Umanjivanje nametanja u turskom jeziku*, strategija koje pripada strategijama negativne učtivosti. Ova strategija učtivosti je ključna je za održavanje harmoničnih odnosa među sagovornicima.

Kao što je već rečeno cilj ovog rada je analiza strategije umanjivanja nametanja, također cilj je i prikazati kako govornici turskog jezika koriste ovu strategiju u različitim kontekstima i situacijama.

Ovaj rad se sastoji iz dva dijela: *teorijskog i istraživačkog*, u teorijskom dijelu su definisani osnovni pojmovi poput pragmatike, učtivosti, strategija učtivosti, a u istraživačkom dijelu su analizirani primjeri iz različitih izvora na turskom jeziku.

Korpus koji je analiziran u ovom radu najviše čini razgovorni diskurs iz turskih serija i filmova, jer se jedino razgovorni stil odlikuje “nepripremljenošću u spontanošću budući da se

realizira u svakodnevnim situacijama, a zahtijeva brzo reagiranje, smjenu govornika koji smjenjuju replike, a nekada se uzajamno i prekidaju.”¹

Primjeri su preuzeti iz sljedećih turskih serija: *Kiralık aşk*, *Yalan*, *Bahar*, *Kadın*, *Siyah kalp*, *Leyla – hayat, aşk, adalet*, *Uzak şehir*, *Aşk laftan anlamaz*, *Sen çal kapımı*, *Aşk mantık intikam*, *Hayat bazen tatlıdır*, *Cift kişilik oda*.

Kroz analizu primjera iz svakodnevne komunikacije, u ovom radu se nastoji prikazati kako se strategija umanjivanja nametanja realizira u praksi i koje su njene ključne karakteristike u turskom jeziku.

¹ Katnić-Bakaršić, Marina, *Lingvistička stilistika*, Sarajevo, 1999, str. 34

PRAGMATIKA

Pragmatiku je veoma teško definirati i u definiciju uvesti sve teme o kojima se ona bavi. Razlog tome jeste postepeno i nejednako razvijanje pragmatike u različitim dijelovima svijeta, te njen predmet i granice ni danas ne shvaćaju svi na isti način. Međutim, prihvaćeno je da termin pragmatika potiče od američkog filozofa Charlesa Morrisa.² Morris je isticao da pragmatika nije samo filozofska teorija, već i metoda koja se primjenjuje u različitim područjima. Također, je predložio razlikovanje između sintakse, semantike i pragmatike. Dok se sintaksa bavi kombiniranjem znakova, a semantika njihovim značenjima, pragmatika proučava njihovu primjenu te odnos između znakova i njihovih korisnika. Osim semiotike, na razvoj pragmatike utjecali su i drugi znanstveni smjerovi: naprimjer, američki pragmatizam u filozofiji te simbolički interakcionizam u sociologiji. Pragmatika polazi od zamisli da je svaka upotreba jezika djelovanje te da se lingvisti u svojim opisima jezične djelatnosti ne smiju zadovoljiti pukim opisivanjem određenih površinskih struktura, nego da za polazište jezičnoga opisa trebaju uzeti stvarni okvir jezičnoga djelovanja.³

U svojoj knjizi George Yule navodi da se pragmatika bavi proučavanjem značenja koje govornik (ili pisac) prenosi slušatelju (ili čitatelju) koji ga potom interpretira. Ona se, dakle, više bavi analiziranjem onoga što ljudi zapravo žele reći svojim iskazima nego samim značenjem riječi ili fraza koje pritom koriste. Pragmatika je proučavanje značenja koje govornik izriče.

Također navodi i da ovakva vrsta proučavanja nužno uključuje i interpretaciju onoga što ljudi žele reći u određenom kontekstu i kako taj kontekst utječe na izrečeno. To zahtijeva razmatranje načina na koji govornici organiziraju ono što žele reći ovisno o osobi, vremenu, mjestu i okolnostima izgovaranja. Pragmatika je proučavanje značenja u nekom kontekstu.⁴

Postoji još mnogo definicija pragmatike, u nastavku ćemo navesti još neke:

² Bakšić, Sabina, Halid Bulić, *Pragmatika*, Bookline, Sarajevo, 2019, str. 12

³ pragmatika. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 16.10.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/pragmatika>>

⁴ Yule, George, *Pragmatics*, Oxford: Oxford University Press, New York, sa engleskog jezika prevela Josipa Forko, 1996. str. 3

Prema Trasku, pragmatika je grana lingvistike koja proučava prenošenje značenja izjava u kontekstu."⁵

O'Grady, Dobrovolsky i Aronoff pragmatiku definiraju kao "stavove i uvjerenja govornika i slušalaca, njihovo razumijevanje konteksta u kome je rečenica iskazana i njihovo znanje o tome kako se jezik koristi da obavještava, uvjerava, obmanjuje i sl."⁶

Kristal kaže da "pragmatika proučava činioce koji upravljaju našim jezičkim izborom u društvenoj interakciji i dejstva našeg izbora na druge." ⁷

Pragmatika je neodvojiva od jezika, a jezik je neodvojiv od pragmatike. Tumačenja jezika koja je ne uzimaju u obzir ne mogu biti potpuna⁸

Sabina Bakšić i Halid Bulić pragmatiku opisuju kao posebnu naučnu disciplinu koja se u analizu uključuje ukoliko sintaksički i semantički činioци nisu dovoljni da omoguće uspješnu suradnju.

Najznačajnije teme kojima se pragmatika bavi jesu: teorija govornih činova, teorija konverzijskih implikatura, te presupozicija.

Veoma važno mjesto u pragmatici zauzima proučavanje pojma učtivosti, te između ostalih teorije učtivosti Penelope Brown i Stephen C. Levinson.⁹

Postoji više oblasti pragmatike kao što su: opća, klinička, govorna, sociopragmatika, historijska, pragmatička semantika, interakcijska, kognitivna, pragmatika pojedinih jezika, postklonijalna, korpusna i mnoge druge.

⁵ Bakšić, Sabina, Halid Bulić, "Pragmatika", Bookline, Sarajevo, 2019, str. 15 (dalje kao ibid)

⁶ Ibid, str. 20

⁷ Ibid, str. 20

⁸ Ibid, str. 25

⁹ Ibid, str. 12

UČTIVOST I NEUČTIVOST

Učtivost je jedan od osnovnih principa komunikacije. Što je učtivo u komunikaciji ovisi i razlikuje se od kulture do kulture, te u upotrebi jezika treba voditi računa o ovim razlikama kako ne bi rezultirala konfliktom. Ovo je područje u kojem važnu ulogu može odigrati istraživanje o učtivosti u jezicima susjednih zemalja.

Engleska riječ *polite* (učtiv), objašnjava *Watts* potječe iz latinskog oblika *politus* što znači uglačan, uglađen. Učtivost se općenito odnosi na pažljivost/uviđajnost prema drugima.¹⁰

Rong Chen učtivost definira kao sociokulturni fenomen baziran na društvenim vrijednostima određene zajednice.¹¹

Sada ćemo prikazati neke od najbitnijih teorija i principa koji su imali utjecaj na razvoj teorije učtivosti. Prva od njih jeste Griceovo načelo suradnje, koje je nezaobilazno za uspješnost svakodnevnog dijaloga. Ovim principom se ukazuje na to da komunikacija ima cilj, te da ona nije samo niz nepovezanih replika. U ovom principu izdvojene su četiri kategorije konverzacijskih maksima:

1. Maksimala kvantiteta:

- Neka tvoj doprinos bude dovoljno informativan za datu svrhu razgovora i
- Neka tvoj doprinos ne bude informativniji nego što je potrebno

2. Maksimala kvaliteta:

- Neka tvoj doprinos razgovoru bude istinit:
- Ne govori ono za šta smatraš da nije tačno
- Ne govori ono za šta nemaš dokaz

¹⁰ Watts, J. Richard, *Politeness*, Cambridge University Press, New York, 2003, str. 17

¹¹ Chen, Rong, "Responding to compliments: A contrastive study of politeness strategies between American English and Chinese speakers", *Journal of Pragmatics*, 1993.

3. Maksimalna relevantnosti:

- Budi relevantan

4. Maksimalna načina (modaliteta):

- Budi jasan:
- Izbjegavaj nejasne izraze,
- Izbjegavaj dvosmislenost,
- Budi kratak
- Govori po redu.¹²

Fraser naglašava da je Robin T. Lakoff bila među prvima koji su prisvojili Griceovo načelo kao polaznu osnovu za istraživanje učtivosti predlažući dva pravila pragmatičke kompetencije: biti jasan (Griceove maksime) i biti učtiv (što bi uključivalo tri maksime: ne vršiti prinudu, ostaviti mogućnost izbora i učiniti da se sagovornik dobro osjeća).¹³

U sljedećoj teoriji koju ćemo spomenuti, Geoffrey Leech određuje učtivost kao „strateško izbjegavanje konflikta“. U okviru ovog načela nalazi se šest maksima:

1. maksima takta:

- umanjiti “trošak” sagovornika
- uvećati korist sagovornika

2. maksima velikodušnosti:

- umanjiti korist za sebe
- uvećati sebi “trošak”

3. maksima odobravanja:

- umanjiti izražavanje nezadovoljstva sagovornikom
- uvećati pohvalu sagovornika

¹² Popović, D. (2017), Jasna, *Politeness strategies in Serbian and English – Strategije učtivosti u sprskom i engleskom jeziku*, Doktorska disertacija, Filološki fakultet u Beogradu, Beograd, str. 12.

¹³ Bakšić, Sabina: *Strategije učtivosti u turskom jeziku*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2012, str. 4

4. maksima skromnosti:

- umanjiti pohvalu sebe
- uvećati izražavanje nezadovoljstva sobom,

5. maksima slaganja

- umanjiti neslaganje sa sagovornikom
- uvećati slaganje sa sagovornikom

6. maksima simpatije

- umanjiti antipatiju prema sagovorniku
- uvećati simpatiju prema sagovorniku ¹⁴

Još jedna teorija jeste Richarda J. Wattsa, koja razgraničava značenja termina učtivost prvog reda i termina učtivost drugog reda. Učtivost prvog reda jeste način na koji se učtivo i neučtivo ponašanje vrednuje i šta ono znači u jednoj zajednici. Učtivost drugog reda označava ponašanja koja pokazuju obzir prema drugima. Wattsov model učtivosti uključuje dva koncepta:

- Ponašanje koje se u određenim društvenim interakcijama očekuje te se ocjenjuje kao primjereno, dok se suprotno ponašanje može shvatiti kao „neprimjereno“ ili „neučtivo“,
- Uključuje svako ponašanja koje ne spada u primjereno ponašanje i klasificira se kao „učtivo“. ¹⁵ A sada ćemo nešto reći o strategiji učtivosti Penelope Brown i Stephena C. Levinsona.

¹⁴ Bakšić, Sabina: *Strategije učtivosti u turskom jeziku*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2012, str. 4

¹⁵ Watts, J. Richard, *Politeness*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

Strategije učtivosti Penelope Brown i Stephen C. Levinsona

Teorijski model učtivosti Penelope Brown i Stephen C. Levinsona nesumnjivo je najpoznatija teorija učtivosti, te je dala veliki podsticaj lingvističkom proučavanju učtivosti uopće. Ovaj teorijski model pojavio se 1987. godine i ubrzo stekao toliku popularnost u naučnim krugovima da se imena njegovih tvoraca često poistovjećuju sa samim pojmom učtivosti.¹⁶ O popularnosti ovog modela svjedoče mnogobrojne reakcije, kritike, reformulacije osnovnih koncepata kao i brojna kroskulturalna istraživanja u cilju provjere njegove univerzalnosti. Prvobitno je napisana u vidu članka 1978. godine, a onda i objavljena u formi knjige devet godina kasnije, 1987. godine.

Ovoj teoriji se pristupa preko pojma obraza (engl. face), preuzetog od engleskog sociologa i antropologa Ervinga Goffmana, koji smatra da je obraz povezan s pojmovima osramoćenosti, poniženosti ili gubljenjem obraza. Obraz se smatra ličnim posjedom svakog pojedinca i centar je sigurnosti i zadovoljstva. Zapravo, riječ je o slici koju članovi društva imaju jedni o drugima. Teorija Brown i Levinsona, pored obraza, zasniva se još i na Griceovom principu suradnje. Zbog više značenja koje posjeduje termin face, on se prevodi na različite načine kod različitih autora. U našem jeziku u nekim kontekstima više odgovara termin obraz (sačuvati obraz), a u nekim lice (pozitivno i negativno lice), te je stoga bolje zadržati oba termina, smatra S. Bakšić.¹⁷

Pojam obraza sadrži dva aspekta:

¹⁶ Popović, D. (2017), Jasna, *Politeness strategies in Serbian and English – Strategije učtivosti u sprskom i engleskom jeziku*, Doktorska disertacija, Filološki fakultet u Beogradu, Beograd, str. 56.

¹⁷ Bakšić, Sabina: *Strategije učtivosti u turskom jeziku*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2012, str. 6

- POZITIVNOG OBRAZA, koji predstavlja želju da bude cijenjen i pozitivno vrednovan u određenoj društvenoj zajednici
- NEGATIVNOG OBRAZA koji predstavlja polaganje prava na svoju „teritoriju“ i zahtjev da se bude slobodan i neometan u svome djelovanju i svojoj slobodi.¹⁸

Penelope Brown i Stephen C. Levinson izdvajaju strategije koje imaju za cilj očuvanje sagovornikovog obraza i slobodu djelovanja. Prva od tih strategija jeste *BALD ON RECORD* strategija, ona predstavlja direktan način obraćanja sagovorniku, odnosno “nemodificiranu direktnost”, bez ublažavanja. Govornik koristi ovoj strategiji kad je u pitanju hitnost, usmjerenost na zadatak, posjedovanje moći u odnosu na sagovornika, ili, pak, mala društvena distanca.¹⁹ Primarni razlog korištenja ove strategije jeste efikasnost radnje sugovornika, a ne potreba očuvanja njegovog obraza.

Druga strategija koju navode Brown i Levinson je *OFF RECORD* strategija - nekonvencionalizirane indirektnosti. Korištenjem ove strategije, značenje izrečenog ostaje otvoreno za tumačenje i pregovaranje jer ona dozvoljava korištenje dvosmislenosti. U tom slučaju, govornik će uvijek moći negirati onu namjeru koju sugovornik bude protumačio kao dominantnu, i na taj način izbjeći odgovornost za ugrožavanje sugovornikovog obraza. U ovu strategiju spada upotreba ironije, retoričkih pitanja, metafore i svih izraza koji govorniku omogućavaju da se izražava indirektno.²⁰

Sljedeće dvije strategije su: POZITIVNA I NEGATIVNA UČTIVOST.

Pozitivna učtivost je usmjerena je pozitivnom obrazu sagovornika, pozitivnoj slici o sebi na koju sagovornik polaže pravo, i kao ni prethodna ne uključuje aspekt vrednovanja. Ova je strategija, strategija “zbližavanja”: govornik signalizira sagovorniku da pozitivno vrednuje njegovu sliku o sebi, njegov pozitivan obraz, da su im želje jednake i da sagovornika smatra prijateljem.²¹

¹⁸ Brown, Penelope, Stephen C. Levinson, 1987. *Politeness: Some Universals in Language Usage*. (drugo izdanje) Cambridge: Cambridge University Press. str. 61.

¹⁹ Bakšić, Sabina: *Strategije učtivosti u turskom jeziku*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2012. str. 6

²⁰ Brown i Levinson, *Politeness*, str. 69

²¹ ibid, str. 70

Negativna učtivost je svoj naziv dobila po tome što se odnosi na strategije učtivosti upućene sagovornikovom negativnom obrazu, odnosno djelomičnom zadovoljenju potreba i želja sagovornikovog negativnog obraza. Stoga je negativna učtivost primarno bazirana na “izbjegavanju”, distanciranju; govornik nastoji uvjeriti sagovornika da priznaje i poštuje njegovu slobodu djelovanja.²² Može se reći da ova učtivost podjednako uključuje učtivost distance i učtivost poštovanja, na čijem razlikovanju insistira Robin T. Lakoff.²³ Postoji prirodna tenzija unutar negativne učtivosti: između želje da se bude direktan, radi jasnosti, i želje da se bude indirektan kako bi se izbjeglo nametanje.

STRATEGIJE NEGATIVNE UČTIVOSTI

Kao što smo već ranije spomenuli strategija negativne učtivosti usmjerena je ka negativnom obrazu sagovornika i obuhvata razne načine ublažavanja ilokucione snage činova koji ugrožavaju obraz. Upotrebom ovih strategija imamo za cilj izbjeći ugrožavanje obraza i iskazati poštovanje prema sagovornikovom autoritetu. Prema tome, negativna učtivost se temelji na izbjegavanju i distanciranju.

„Svakako treba napomenuti i to da strategije negativne učtivosti kao način ublažavanja potencijalno konfliktnih govornih činova mogu biti usmjerene i prema pozitivnom obrazu sagovornika.“²⁴ Bakšić i Bulić u svojoj knjizi navode da negativna učtivost predstavlja srž onoga što se naziva „lijepim poštovanjem“, kao što je pozitivna učtivost srž „familijarnog“ ponašanja. Kada se u zapadnim kulturama govori o učtivosti, misli se upravo na ovu negativnu učtivost, čije su strategije najviše konvencionalizirane i obrađene u knjigama o lijepom ponašanju. One služe za umanjivanje određenog pritiska koji prouzrokuju činovi ugrožavanja obraza.

²² Bakšić, Sabina: *Strategije učtivosti u turskom jeziku*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2012, str. 9

²³ Lakoff, Tolmach Robin, 1990. *Talking Power*. New York: Basic Books, str. 35

²⁴ Bakšić, Sabina i Halid Bulić (2019), *Pragmatika*, Bookline, Sarajevo. Str. 205

U strategije negativne učtivosti se ubrajaju:

- Konvencionalizirana indirektnost
- Ograde - Pesimizam
- Umanjivanje nametanja
- Ukazivanje poštovanja
- Isprike
- Obezličavanje
- Ugrožavanje obraza kao opće pravilo
- Nominalizacija ²⁵

STRATEGIJA UMANJIVANJE NAMETANJA U TURSKOM JEZIKU

„Nametanje ili pritisak na sagovornika umanjuje se tako što mu se signalizira da usluga koja se od njega traži nije osobito velika. U engleskom se jeziku u tu svrhu koriste fraze poput: I just want to ask you if I can borrow a tiny bit of paper (Želim te samo pitati ako bi mi mogao posuditi jedan komadić papira).²⁶

U ovim iskazima moguće je koristiti sve vrste eufemizama, npr. posuditi umjesto uzeti i koristiti. Tu spadaju i fraze kao: Just a second. (Samo tren), umjesto a few minutes (nekoliko minuta); a little (malo) i slično. Prirodno, tu se nalazi i upotreba deminutiva, koja je vrlo česta u primjerima iz turskog jezika. Ova strategija spada u maksimu takta koja nalaže minimiziranje sagovornikovog “troška”

Ova strategija se koristi kada želimo smanjiti ili minimizirati percepciju nečije odgovornosti ili minimizirati percepciju nečije odgovornosti ili krivice za određenu situaciju ili problem.“²⁷

Govornik, odnosno pošiljatelj može izabrati da ugrožavanje obraza sagovornika, odnosno recipijenta umanjiti tako što će pokazati da ozbiljnost nametanja nije velika. Ostvaruje se

²⁵ Bakšić, Sabina: *Strategije učtivosti u turskom jeziku*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2012.

²⁶ Brown, Penelope, Stephen C. Levinson, 1987. *Politeness: Some Universals in Language Usage*. (drugo izdanje) Cambridge: Cambridge University Press. str. 177

²⁷ Bakšić, Sabina: *Strategije učtivosti u turskom jeziku*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2012, str.114

različitim lingvističkim sredstvima: modalnim riječima, pridjevima, priložima, kao i upotrebom deminutiva i eufemizama.²⁸

G1: *Sen iki dakika bekle, ben hemen geliyorum.*

G2: *Tamam, buradayım.* “

(G1: Sačekaj dvije minute, odmah dolazim.

G2: U redu, ovdje sam)²⁹

Upotreba riječi *dakika* (minuta) ukazuju na kratko trajanje uznemiravanja sagovornika. Ovo je primer umanjivanja nametanja jer se traži od sagovornika da pričeka, ali se istovremeno nudi olakšanje u vidu kratkog vremenskog okvira za čekanje. Ova strategija se često koristi u svakodnevnoj komunikaciji kako bi se smanjio osjećaj obaveze ili pritiska na sagovornika.

G1: *Serkan, iki dakika buraya gelir misin...*³⁰

(G1: Serkan, možeš li malo doći...)

Upotreba riječi *dakika* i u ovom primjeru ukazuje na kratko uznemiravanja sagovornika. Korištenje izraza *iki dakika* (dvije minute) smanjuje percepciju hitnosti i stresa, čineći zahtjev manje direktnim i manje obavezujućim. Umjesto da se kaže nešto kao "Serkan, dođi sada!" ili "Dođi odmah!", korištenje vremenskog okvira od dvije minute čini zahtjev manje nametljivim, jer sugerije da je to samo kratki period, što može smanjiti pritisak na osobu kojoj je upućen zahtjev.

Dakle, iako je zahtjev, upotreba fraze "*iki dakika*" ublažava ton i čini ga manje naglim.

²⁸ Bakšić, Sabina: *Strategije učtivosti u turskom jeziku*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2012.

²⁹ Serija *Kiralik aşk (iznajmljena ljubav)*, STAR TV, Turska, 2015, epizoda 4

³⁰ Serija *Sen çal kapımı (Pokucaj na moja vrata)*, FOX TV, Turska, 2020, epizoda 3

G1 : *Abla, emziğini vereceğim, bir dakika. Nolur, emziğini vereyim.*”³¹

(G1: Sestro, dat ću joj dudu, sačekaj minutu. Molim te, daj da ti dam dudu.)

U ovom primjeru koristi se pristup koji je više fokusiran na molbu i objašnjenje.

Ovaj primjer uključuje molbu - upotreba izraza *nolur*, osoba pokušava da umanjí osjećaj prisile i sa frazom *bir dakika* sugeríše da je zahtjev privremen i da neće dugo trajati.

G1: *Ozan sadece beş dakikanı rica edeceğim, mümkün mü?*

G2: *Tabii, ne demek. Dinliyorum.* ³²

(G1: Ozan, zamoliti ću te za pet minuta, da li je moguće?

G2: Naravno, slušam.)

U ovom primjeru za izražavanje umanjivanja nametanja koristi se prilog *sadece* (samo) kao izraz ograničavanja – implicira da je zahtjev minimalan, također precizira vrijeme *beş dakika* što predstavlja preciznu i kratku jedinicu. Također koristi indirektni glagol *rica* etmek u budućem vremenu sa značenjem tražiti ili zamoliti, koji pokazuje obzirnost i ne koristi se u imperativu. Ova forma se često koristi u poslovnim i formalnim kontekstima kada se želi postići cilj bez narušavanja sagovornikovog lica.

G1: *Hiç rahatsız olmayın, buyrun efendim, toplantıdan önce bir beş dakika sizinle konuşmak istedim.*”³³

(G1: Nemojte se nimalo uznemiravati, izvolite gospodine, htio sam porazgovarati s vama jedno pet minuta prije sastanka.)

³¹ Serija *Yalan* (Laž), Kanal D, Turska, 2024, epizoda 1

³² Serija *Aşk mantık intikam* (Ljubav, logika, osveta), FOX TV), Turska, 2021, epizoda 18

³³ Serija *Çift kişilik oda* (Dvokrevetna soba), NOW, Turska, 2025, epizoda 3

U ovom primjeru govornik koristi frazu *hiç rahatsız olmayın* i unaprijed pokušava ublažiti moguće narušavanje sagovornikovog prostora, izražavajući obzirnost i smanjenje potencijalnog pritiska. Korištenjem izraza *buyrun* i formalnog obraćanja *efendim*, govornik pokazuje visok nivo poštovanja i distance, što je u skladu s negativnom učtivošću. Ovaj stil izražavanja signalizira da sagovornik ima kontrolu nad situacijom. Dodavanje riječi *bir* prije *beş dakika* (jednih pet minuta) umanjuje čvrstinu zahtjeva i stvara utisak da se radi o okvirnoj, fleksibilnoj molbi. Također, formulacija implicira da će to biti kratko, bez ometanja, što je česta strategija u turskom jeziku kako bi se umanjilo opterećenje za sagovornika.

G1: Yarın erkenden eve gelme, hemen şirkete geç, yoruldun bu gece biraz dinlen istersen.

G2: Tamam peki.”³⁴

(G1: Sutra ne dolazi kući, idi pravo u firmu, umorila si se večeras, odmori se malo ako želiš.

G2: Dobro)

U ovom primjeru prilog *biraz* je element strategije umanjivanja. Govornik nudi opciju da sagovornik dođe kasnije na posao nego inače. Ova sugestija ima za cilj da umanji direktan pritisak i predstavi odmor kao opciju koju osoba može da izabere, a ne kao obavezu. Na taj način, govornik koristi strategiju umanjivanja da bi pokazao brigu, umjesto da nametne stroga pravila ili obaveze.

G1: Biraz su iç istersen. Daha iyisin değil mi?³⁵

(G1: Popij malo vode, ako želiš. Bolje si, zar ne?)

³⁴ Serija *Kiralik aşk* (iznajmljena ljubav), STARTV, Turska, 2015, epizoda 5

³⁵ Serija *Yalan* (Laž), Kanal D, Turska, 2024, epizoda 1

Izraz *biraz su iç istersen* je blagi, nenametljiv način da se nekome predloži da nešto učini. Ovaj ton sugerše brigu za dobrobit druge osobe, umjesto direktnog zahtjeva. Također, pitanje *daha iyisin değil mi?* (Jesi li bolje?) pokazuje pažnju prema stanju osobe, čime se dodatno ublažava bilo kakav osjećaj pritiska. Oba izraza pomažu u stvaranju prijateljske i pažljive komunikacije.

G1: *Biraz yorulдум, ama geçer*³⁶

(G1: Malo sam se umorio, ali proći će.)

Također, i u ovom izrazu strategija umanjivanja nametanja očituje se u upotrebi priloga mjere i stupnja *biraz*. Ovaj prilog smanjuje intenzitet tvrdnje, čineći je manje dramatičnom i ozbiljnom. Sa prilogom *biraz* ublažava ton, sugeršući da umor nije ozbiljan i da će brzo proći. Time se smanjuje dojam nametanja i sagovorniku se pruža uvjeravanje da situacija nije tako loša, čime se čini komunikacija manje opterećujućom.

G1: *Eda biraz sakinleşmeye ne dersin?*³⁷

(G1: Eda, šta misliš da se malo smiriš?)

U ovom primjeru umanjivanje nametanja je postignuto uz pomoć dva elementa, fraze *ne dersin* i priloga *biraz*. Kombinovanjem ova dva elementa, govornik smanjuje ton i ozbiljnost zahtjeva, čineći ga prihvatljivijim i manje nametljivim. Ovaj izraz se može tumačiti i kao ublažena, svojevrsna kritika.

G1: *Biraz pencereyi açsak mi acaba?*³⁸

(G1: Šta misliš da malo otvorimo prozor?)

³⁶ Serija *Uzak şehir* (Daleki grad), KANALD D, Turska, 2024, epizoda 4

³⁷ Serija *Sen çal kapımı* (Pokucaj na moja vrata), FOX TV, Turska, 2020, epizoda 3

³⁸ Serija *Sen çal kapımı* (Pokucaj na moja vrata), FOX TV, Turska, 2020, epizoda 17

U ovom izrazu prilog *biraz* smanjuje intenzitet prijedloga, ne traži se potpuno otvaranje prozora, nego „malo”. Također se koristi i upotreba zajedničke radnje, odnosno glagolski oblik *açsak* sugerise zajedničko djelovanje (mi) čime govornik ne nameće radnju sagovorniku, nego uključuje i sebe.

G1: İstersen biz biraz konuşalım, sonra Seyfi seni eve bırakır, dimi Seyfi?

G2: Tabii tabii ³⁹

(G1: Ako želiš možemo malo razgovarati, onda će te Sejfi odvući kući, zar ne Sejfi?

G2: Naravno.)

U ovom primjeru ima više aspekata umanjivanja nametanja, prvo je riječ *istersen* (ako želiš) koja sagovorniku daje mogućnost izbora, a onda prilog *biraz* (malo) doprinosi umanjivanju. Na kraju je također postavljeno pitanje *dimi Seyfi?* kroz koje se izbjegava direktno naređivanje ili nametanje, već je to samo prirodni tok razgovora.

G1: İşten çıkarma konusunu gündeme getirmek istemezdim, başka bir fikir olan varsa dinlemek isterim, dediğim gibi, karar yönetim kuruluna.

G2: Tabii.

G3: Bence biraz daha düşünelim, sonra karar verelim, acele etmeyelim. ⁴⁰

³⁹ Ibid, epizoda 3

⁴⁰ Serija *Çift kişilik oda* (Dvokrevetna soba), NOW, Turska, 2025, epizoda 3

(G1: Nisam želio otvarati pitanje otkaza, ali ako neko ima drugo mišljenje, rado bih ga čuo. Kao što rekoh, odluku donosi upravni odbor.

G2: Naravno.

G3: Mislim da bismo trebali još malo razmisliti, pa onda odlučiti. Nemojmo žuriti.)

Ovaj dijalog sadrži niz fraza umanjivanja nametanja: negacija vlastite inicijative *gündeme getirmek istemezdim* - izražava nelagodu i skromnost govornika u vezi sa osjetljivom temom, čime se ublažava eventualna napetost i izbjegava direktna odgovornost. Otvoren poziv drugima (*dinlemek isterim*) omogućava sagovornicima da izraze svoje stavove bez osjećaja nametnutog autoriteta. Prebacivanje konačne odluke na kolektivni autoritet *karar yönetim kuruluna* dodatno umanjuje govornikovu poziciju moći, pokazujući poštovanje i distancu od donošenja odluke.

U odgovoru G3, izraz *biraz daha düşünelim* ima funkciju ublažavanja prijedloga. Govornik ne insistira, već koristi subjektivizaciju (po mom mišljenju), vremensko umanjenje (“još malo”) i poziv na strpljenje kako bi očuvao međusobno uvažavanje.

Ovaj dijalog je dobar primjer kako govornici u turskom jeziku kroz formalne izraze, vremenska ublažavanja i prenesenu odgovornost praktikuju negativnu učtivost, posebno u situacijama kada je potrebno saopštiti delikatne ili nepopularne odluke.

G1: *Eğer sizin de içinizde birazcık vicdani kaldıysa siz de öyle yaparsınız.*

(G1: Ako je u vama ostalo malo savjesti i vi ćete tako uraditi.)⁴¹

U ovom primjeru je korišten deminutiv priloga *biraz*, koji prevodimo na bosanski jezik sa *malo*, *malkice*. Takva izjava može djelovati kao način indirektnog podsticanja ili ublažavanja pritiska na sagovornika, ostavljajući mu da sam donese odluku.

⁴¹ Serija *Yalan* (Laž), Kanal D, Turska, 2024, epizoda 1

G1: *Evet öyle, ama sen birazcık sakın olur bakalım, kızardın yine.*

(G1: Da tako je, ali ti se malkice smiri, opet si pocrvenjela.)⁴²

Također, i u ovom primjeru se strategija umanjivanja nametanja izražava prilogom *birazcık*. Rečenica počinje se *evet öyle* te pokazuje saglasnost sa prethodnom izjavom sagovornika. Govornik daje na znanje da prihvata mišljenje ili stav druge osobe, čime smanjuje mogućnost da se stvori konflikti ton i pokazuje poštovanje prema sagovorniku.

U ovom primjeru *birazcık* se koristi za ublažavanje izrečene poruke. Umjesto da se kaže "tako se ponašao" ili "previše burno reagirao", korištenjem *birazcık* ton je puno blaži i više sugerira nego direktno kritizira.

G1: *Annecim, senden bir şey rica etsem bana bir meyve suyu isteyebilirmisin?*

(G1: Mamice, da li mogu da te zamolim da tražiš za mene jedan sok od narandže.)⁴³

Govornik u ovom primjeru koristi obazrivost i ljubaznost da umanji direktno nametanje zahtjeva. Upotreba fraze *rica etsem* ("da li bih mogao da te zamolim") umanjuje pritisak i pokazuje poštovanje, čineći zahtjev manje obavezujućim i više kao molbu.

G1: *Sakinem iyi misin? Tamam bir şey sormadım. Ben sana hiç kızar mıyım?*⁴⁴

(G1: Moja Sakine, da li si dobro. U redu nisam ništa pitao. Zar bih se ja naljutio na tebe?)

⁴² Serija *Sen çal kapımı* (Pokucaj na moja vrata), FOX TV, Turska, 2020, epizoda 3

⁴³ Serija *Bahar* (Bahar), SHOW TV, Turska, 2024, epizoda 16.

⁴⁴ Serija *Siyah kalp* (Crno srce), SHOW TV, Turska, 2024, epizoda 1

Izrazi poput *tamam bir şey sormadım* i *ben sana hiç kizar mıyım* služe smanjenju moguće napetosti i stvaraju osjećaj nesmetanosti. Ovi izrazi ukazuju na to da se upit ili kritika ne smatraju ozbiljnim ili prijetećim, čime se umanjuje pritisak na drugu osobu.

*G1: Ablacım, size bir şey sorabilir miyim?*⁴⁵

(G1 Sestrice, mogu li vas nešto pitati)

U ovom primjeru govornik se obraća sa *ablacım* što označava ljubazan i neformalan način obraćanja, te smanjuje direktnost i pomaže u ublažavanju tona razgovora, a konkretna strategija negativne učtivosti ogleda se u izrazu *bir şey* kojim govornik umanjuje težinu i važnost svog zahtjeva.

*G1: Bak Sevilay ben sana bir şey soracağım yanlış anlama, paran var mı?*⁴⁶

(G1: Vidi Sevilay pitat ću te nešto, ali nemoj pogrešno razumjeti, imaš li novca?)

U ovoj rečenici se postavlja pitanje na način koji je neformalan i prijateljski. Korištenje imena sagovornika ublažuje komunikaciju te priprema sagovornika na razgovor bez pritiska. Za umanjivanje nametanja koristi se modalni izraz *bir şey*.

G1: Anaaanem bir bakar mısın?

G2: Evet çocuğum.

(G1: nano, možeš li pogledati?)

⁴⁵ Ibid, epizoda 2

⁴⁶ Ibid, epizoda 3

G2: da, dijete moje.)⁴⁷

Izraz *bir bakar misin* je neformalan i zvuči kao blagi zahtjev, što smanjuje pritisak na osobu kojoj se obraća. To čini komunikaciju lakšom i prijatnijom. Ovakav način obraćanja obično izaziva pozitivniji odgovor, kao što je *evet çocuğum*.

G1: *Azcık daha sabret, her şey düzelecek.*

G2: *Tamam.*⁴⁸

(G1: Još malo se strpi, sve će se popraviti)

G2: U redu)

Za umanjivanje pritiska na sagovornika u ovom primjeru je korišten prilog *az* (malo) modificiran nastavkom *-cık* (koji je inače nastavak za deminutiv). Dodavanjem sufiksa *-cik* omogućeno je modificiranje značenja priloga *azcık* – malko. U ovom primjeru prilog *azcık* smanjuje intenzitet poruke, čineći je manje direktnom ili naglom.

G1: *Diğer akadařlar gelinceye kadar, azcık birřey yiyelim içelim, ne dersiniz?*⁴⁹

(G1: Šta mislite da nešto pojedemo dok ostali ne dođu?)

Također, i ovom primjeru za umanjivanje nametanja korištena je modalna riječ *azcık* (deminutiv). Upotreba fraze *azcık bir řey yiyelim içelim* i *ne dersiniz?* čini prijedlog zvučnijim i prijateljskim, umjesto da djeluje kao zahtjev. Vremenski je ograničen (*diğer*

⁴⁷ Serija *Siyah kalp* (Crno srce), SHOW TV, Turska, 2024, epizoda 2

⁴⁸ Serija *Uzak řehir* (Daleki grad), KANAL D, Turska, 2024, epizoda 4

⁴⁹ Serija *Siyah kalp* (Crno srce), SHOW TV, Turska, 2024, epizoda 2

akadařlar gelinceye kadar), sugerira se kratko ekanje. Ovaj način formulacije poziva na zajedničko odlučivanje i smanjuje pritisak na sagovornike.

Korištenje rijei poput *bir saniye*, *bir dakika*, *azcık*, i *bir kerecik* u turskim serijama često imaju za cilj smanjiti ozbiljnost ili teŹinu problema. Ti izrazi omogućuju likovima da prikriju stvarnu dubinu situacije, dajući dojam da će se sve brzo riješiti ili da problem nije toliko vaŹan kao što izgleda.

*G1: Kk bir yanlıř anlama oldu.*⁵⁰

(G1: Desio se mali nesporazum.)

U ovom primjeru strategija umanjivanja nametanja leŹi u upotrebi pridjeva *kk* (mali). Ovdje, riječ *kk* smanjuje ozbiljnost situacije, čineći nesporazum manjim i manje značajnim nego što bi mogao biti. U kontekstu komunikacije osoba pokuřava ublaŹiti ili umanjiti posljedice nesporazuma, sugerišui da to nije velika stvar, da nije izazvalo ozbiljne probleme i da nije neřto na što treba previře obraćati paŹnju.

G1: Cihan, olduka yoŹunsun biliyorum, ama kk bir ricam olacak.

*G2: Elimden geleni yaparım.*⁵¹

(G1: Cihan, znam da si dosta zauzet, ali imam jednu malu molbu.

G2: Uiniu koliko mogu.)

U ovom primjeru govornik pokazuje obzirnost i shvaćanje govornikove situacije, čime se umanjuje eventualna nelagoda koja bi mogla proizaći iz molbe. Također, koristi se pridjev *kk* ime se smanjuje zahtjev i obaveza. Također sugovornik odgovara na učtiv način koji

⁵⁰ Serija *Sen al kapımı* (Pokušaj na moja vrata), FOX TV, Turska, 2020, epizoda 2

⁵¹ Serija *Uzak řehir* (Daleki grad), KANAL D, Turska, 2024, epizoda 10

pokazuje spremnost, ali i zadržava ličnu slobodu.

G1: Öğretmenim, size çok kısa bir şey sorabilir miyim?

Eğer meşgulseniz sonra da sorabilirim aslında.

Sadece proje teslim tarihiyle ilgili küçük bir detay vardı.

G2: Tabii, söyle Sevda.⁵²

(G1: Nastavnice, mogu li Vas pitati nešto vrlo kratko?

Ako ste zauzeti, mogu i kasnije, zapravo...

Samo jedno malo pitanje u vezi s datumom predaje projekta.

G2: Naravno, reci Sevda.)

U ovom primjeru učenik koristi učtiv i pažljivo formulisan govor kako bi umanjio nametanje prema autoritetu – nastavniku. Upotrebljava frazu *çok kısa bir şey sorabilir miyim?* (mogu li pitati nešto vrlo kratko), pri čemu kombinacija pridjeva *çok kısa* i glagola u potencijalnoj formi *sorabilir miyim* stvara izrazito nenametljiv ton. Nakon toga dodaje *eğer meşgulseniz, sonra da sorabilirim* (ako ste zauzeti, mogu i kasnije), čime dodatno poštuje vrijeme i mogućnosti nastavnika. U trećoj rečenici koristi umanjujuću formulaciju *küçük bir detay*, umanjujući važnost pitanja i naglašavajući da ne traži mnogo. Time učenik signalizira skromnost i poštovanje hijerarhije, što je naročito važno u formalnim obrazovnim kontekstima. Ovaj primjer pokazuje kako se strategije negativne učtivosti u turskom jeziku primjenjuju i u institucionalnim odnosima, poput odnosa učenik–nastavnik. Formulacije su pažljivo strukturirane kako bi umanjile opterećenje, pokazale obzirnost i zadržale učtiv ton.

G1: Arif affedersin, bir saniyeni alabilir miyim?

G2: Tabii, buyur Bahar

⁵² Serija *Hayat bazen tatlıdır* (Život je ponekad sladak), STAR TV, Turska, 2016, epizoda 7

G1: *Sadece küçük bir şey soracaktım, müsaitsen.*⁵³

(G1: Izvini Arif, mogu li te zamoliti za sekunudu?)

G2: Naravno, izvoli.

G1: Samo sam te htjela pitati jednu sitnicu, ako si slobodan.)

U ovom primjeru govornik koristi više strategija negativne učtivosti kako bi umanjio potencijalno nametanje sagovorniku. Na samom početku koristi se izraz *affedersin* (oprosti), što pokazuje svijest govornika o mogućem prekidanju i izražava obzirnost. Fraza *bir saniyeni alabilir miyim* umanjuje zahtjev vremenski (*bir saniye*) i koristi oblik pitanja (*alabilir miyim*), čime se sagovorniku ostavlja sloboda izbora. Dodatan oblik umanjenja vidi se u izrazu *sadece küçük bir şey*, gdje kombinacija pridjeva *sadece* i *küçük* pojačava bezazlenost zahtjeva. Završna formulacija *müsaitsen* (ako si slobodan) još dodatno štiti sagovornikovo pravo na izbor. Ovakvi izrazi tipični su za svakodnevnu tursku komunikaciju, posebno u kontekstima gdje se želi sačuvati harmoničan i nenametljiv ton. Primjer oslikava kulturološku vrijednost skromnosti i obazrivosti u jeziku, što je u skladu s turskim normama učtivosti.

G1: *Bir iki şey vardı, ama halledeceğiz.*⁵⁴

(G1: Ima nekoliko stvari, ali riješit ćemo.)

Korištenje *bir iki* (nekoliko) smanjuje značaj problema. Umjesto da se izjasni o ozbiljnosti ili velikom broju problema, izraz *bir iki* implicira da su u pitanju samo „neke male stvari“. Ovo je tipičan način umanjivanja, jer stvarni problemi možda nisu „samo nekoliko stvari“, ali se u ovoj rečenici umanjuje njihov značaj. U stvarnosti, problemi mogu biti veći, ali lik koristi umanjivanje kako bi prikrrio stvarnu težinu problema i pokušao smiriti situaciju. Dakle, cijeli

⁵³ Serija *Kadin* (Žena), FOX TV, Turska, 2018, epizoda 27

⁵⁴ Serija *Uzak şehir* (Daleki grad), KANAL D, Turska, 2024, epizoda 4

iskaz koristi umanjivanje da bi se smanjila ozbiljnost situacije i prikrila stvarna težina problema.

*G1: Sadece birkaç gün daha, sonra her şey yoluna girecek.*⁵⁵

(G1: Samo još nekoliko dana i onda će sve biti u redu.)

Korištenje *sadece* (samo) i *birkaç* (nekoliko) umanjuje značaj vremena koje je potrebno da se nešto riješi. Iako situacija možda zahtijeva puno više vremena i truda za rješenje, lik pokušava umanjiti to vrijeme, sugerirajući da je sve što treba učiniti samo malo sačekati. Ovdje se time smanjuje percepcija problema, što je karakteristična tehnika umanjivanja.

G1: Keşke sana yardım edebilsem.

G2: Saçmalama, sen sadece kendini ve bebeğini düşün. Başka hiç birşey düşünme.⁵⁶

((G1: Kamo sreće da ti mogu pomoći

G2: Ne glupiraj se, ti samo misli o sebi i svom djetetu. Ne razmišljao ni o čemu drugom.)

U ovom primjeru strategija umanjivanja nametanja se vidi u prilogu *sadece*. Prva osoba izražava želju da pomogne, dok druga osoba sugerira da osoba ne treba razmišljati ni o čemu drugom osim o samoj sebi i svom djetetu i to se može smatrati oblikom umanjivanja ili minimiziranja težine situacije i obaveza prema drugima. Ovim se smanjuje pritisak da osoba bude odgovorna za nešto van vlastitih neposrednih potreba, što je oblik umanjivanja nametanja. U tom kontekstu, odgovarajuća osoba pokušava smanjiti osjećaj krivice ili odgovornosti prema vanjskim zahtjevima.

⁵⁵ Ibid, epizoda 4

⁵⁶ Serija *Uzak şehir* (Daleki grad), KANALD D, Turska, 2024, epizoda 4

G1: Alya hanım, ben sadece sizin vekilinizim ve sadece ama sadece sizin özgür bırakılmanız için uğraşıyorum, hepsi bu kadar. ⁵⁷

(G1: Gđo Alya. Ja sam samo vaš advokat i samo, ali samo se trudim da vas puste na slobodu. Toliko.)

Također, i u ovom primjeru se strategija umanjivanja nametanja uočava u prilogu *sadece*. Korištenjem priloga *sadece* (samo), govornik se distancira od bilo kakvih drugih interesa ili namjera, čime minimizira mogućnost da se osobama nametnu dodatne obaveze ili očekivanja. Također, govornik ponavlja više puta prilog *sadece* čime dodatno želi naglasiti da nema loše namjere. Ovaj pristup ima cilj da smanji nametanje i stvori dojam da je sve što govornik radi usmjereno samo na dobrobit druge osobe.

G1: Pelo bir kere de saf saf konuşma lutfen canım arkadaşım, bir kere de saf saf konuşma. ⁵⁸

(G1: Pelo, draga prijateljice, molim te ne budi toliko naivna, bar jednom ne pričaj naivno)

Upotreba fraza: *Bir kere de* i *saf saf* ponovljeni su kako bi se izbjeglo direktno i grubo nametanje mišljenja, već se ton pokušava učiniti blažim i indirektnijim. Korištenje ljubaznog obraćanja: *Canım arkadaşım* dodaje ton prijateljstva i nježnosti, što umanjuje mogućnost da se izjava doživi kao napad ili kritika, što spada u strategiju pozitivne učtivosti.

G1: Aydın hanım yalnız bu Nermin hanım özel olarak seçtiği renkler. ⁵⁹

⁵⁷ Ibid, epizoda 4

⁵⁸ Serija *Aşk laftan anlamaz* (Ljubav ne razumije riječi), SHOW TV, Turska, 2016, epizoda 2

⁵⁹ Serija *Sen çal kapımı* (Pokucaj na moja vrata), FOX TV, Turska, 2020, epizoda 3

(G1: Gđo Aydin, ali to su boje koje je gđa Nermin pažljivo odabrala.)

U ovom primjeru za umanjivanje nametanja korišten je veznik/prilog *yalnız*, koji ovdje ima značenje „ali“, „međutim“, „samo da znate da“ i često se koristi i kao ublažavajući marker – odnosno uvod u korekciju, kritiku ili informaciju koja bi mogla biti neugodna, pa se time ublažava moguće nametanje ili narušavanje tuđe slobode. Ovo lingvističko sredstvo se može promatrati i kao dio ograda.

*G1: Bir kerecik bakabilir misin şuna? Ne düşündüğünü merak ediyorum.*⁶⁰

(G1: Možeš li samo jednom da pogledaš ovo? Zanima me šta misliš.)

Bir kerecik je umanjena i deminutivna forma (samo jedanput), čime se naglašava neznatnost zahtjeva. Korišteno je pitanje u potencijalu (*bakabilir misin*), što dodatno ublažava direktnost. Također govornik i opravdava svoj zahtjev *ne düşündüğünü merak ediyorum* i stavlja fokus na zajednički interes i pokazuje da mu je mišljenje sagovornika važno.

*G1: Babamla kısacık bir süre görüşmek istiyorum, mümkünse bunu benim için ayarlayabilir misiniz acaba?*⁶¹

(G1: Želim se vidjeti s ocem na kratko, ako je moguće, možete li mi to, možda, omogućiti?)

Umanjenica *kısacık* minimizira veličinu zahtjeva i implicira da govornik traži malo vremena. Izraz *mümkünse* prebacuje odgovornost na sagovornika i pokazuje da govornik poštuje njegove mogućnosti. Glagolski oblik *ayarlayabilir misiniz* u formi pitanja, a ne naredbe, dodatno umanjuje direktnost. Korištenje riječi *acaba* čini zahtjev još nesigurnijim i učtivijim, ublažavajući ton rečenice. Sve ove jezičke strategije zajedno čine da govornik svoj zahtjev

⁶⁰ Serija *Aşk mantık intikam* (Ljubav, logika, osveta), FOX TV, Turska, 2021, epizoda 19

⁶¹ Serija *Uzak şehir* (Daleki grad), KANALD D, Turska, 2024, epizoda 11

izrazi na neizravan i nenametljiv način, čime se smanjuje potencijalna prijetnja sagovornikovo negativnoj slici o sebi.

G1: *Cengiz bey çok sağol.*”

G2: “*Estagfurullah.*”

(G1: Hvala Vam mnogo gospodine Cengiz.

G2: Nema na čemu, sačuvaj Bože.)⁶²

U ovom primjeru, strategija umanjivanja nametanja može se vidjeti u odgovoru *estagfurullah* što se na naš jezik može prevesti kao "ne govorite tako, nema na čemu, sačuvaj Bože". Ovaj izraz je često korišten kao način da se skromno odbaci ili umanji zahvalnost koju je neko izrazio. Time se smanjuje osjećaj da je druga osoba obavezana za nešto ili da je neki veliki pritisak stavljen na nju. Na taj način, odgovor pomaže u ublažavanju potencijalnog osjećaja nelagode i očiglednog nametanja

„U turskom se jeziku na zahvaljivanje može odgovoriti frazama: *estağfurullah* (nema na čemu što doslovno znači sačuvaj Bože kao izvjesno pretjerivanje), *önemli değil* (nije važno, nije vrijedno pomena), *rica ederim* (molim/nema na čemu što je malo učitiviji oblik od prethodnog).“ Domaćica kojoj se gosti zahvaljuju na obilnom objedu može reći: *Aşk olsun, hiç bir şey yapmadım*. (Ma dajte, ništa nisam napravila). Umanjivanje usluge često se susreće i u situacijama kada gost odlazi: *Allah aşkına otur çok az oturdun!* (Zaboga, sjedi, baš si kratko sjedio!). Potreba da se umanji nametanje/prinuda na sagovornika razlog je postojanja ove strategije iako navedeni iskazi na prvi pogled mogu zvučati neučtivo, jer umanjuju značaj tražene usluge“.⁶³

⁶² Serija *Yalan* (Laž), Kanal D, Turska, 2024, epizoda 2

⁶³ Brown, Penelope, Stephen C. Levinson, *Politeness Some Universals in Language Usage*. (drugo izdanje) Cambridge: Cambridge University Press, 1987. str. 178

ZAKLJUČAK

Ovaj rad predstavlja analizu jedne od strategija negativne učtivosti *Umanjivanja nametanja*. U prvom dijelu rada obrađena je pragmatika kao grana lingvistike koja se fokusira na značenje u kontekstu, s posebnim naglaskom na učtivost kao važan aspekt komuniciranja. Objašnjene su teorije učtivosti s posebnim osvrtom na model Penelope Brown i Stephen C. Levinsona koji su definirali pozitivnu i negativnu učtivost, te pojam obraza kao temeljni koncept u komunikaciji.

U turskom jeziku, strategija umanjivanja nametanja prepoznata je kao učestala i izrazito funkcionalna u svakodnevnoj komunikaciji. Analiza velikog broja primjera iz turskih serija i filmova pokazala je da govornici često posežu za ovom strategijom kako bi zaštitili obraz sagovornika, izbjegli konflikt i zadržali harmonične odnose.

U turskom jeziku, kao i u mnogim drugim jezicima, umanjivanje nametanja predstavlja skup jezičkih i komunikacijskih strategija kojima se ublažava izravnost zahtjeva ili naredbi kako se očuvala sloboda i obraz sagovornika, te izbjegla neugodnost ili konflikt.

Ova strategija se koristi kada želimo smanjiti ili minimizirati percepciju nečije odgovornosti ili minimizirati percepciju nečije odgovornosti ili krivice za određenu situaciju ili problem.

Umanjivanje nametanja se ostvaruje različitim lingvističkim sredstvima kao što su deminutivi, modalni izrazi, pridjevi, prilozi, a sve u cilju minimiziranja obaveze, odgovornosti ili pritiska na sagovornika.

Primjetili smo i da korištenje izraza poput *bir dakika*, *bir saniye*, *azcik*, *bir kerecik* u turskim serijama često imaju za cilj smanjiti ozbiljnost ili težinu problema. Ti izrazi omogućuju likovima da prikriju stvarnu dubinu situacije, dajući dojam da će se sve brzo riješiti ili da problem nije toliko važan kao što izgleda. Izrazi poput *yalniz*, *bir-iki*, *biraz*, *oldukca*, *sadece*, *pek uygun*, *bir kerecik*, *kisacik*, *azcik*, *bir sey degil* su tipični jezički resursi koji se u turskom jeziku koriste za umanjivanje nametanja, naročito u svakodnevnoj komunikaciji.

Prikazani primjeri nam pokazuju da umanjivanje nametanja ima funkciju umanjivanja potrošnje vremena, ublažavanja direktnosti, ostavljanja slobode izbora sagovorniku i stvaranja relaksirane atmosfere u komunikaciji.

Prikazani primjeri potvrđuju da je strategija umanjivanja nametanja duboko ukorijenjena u komunikacijskoj kulturi turskog jezika, te da predstavlja važan instrument u ostvarivanju uspješne, uljudne i nenametljive interakcije. Rad također pokazuje da ovakve strategije mogu biti značajne i u međukulturnoj komunikaciji jer pomažu u razumijevanju kulturoloških razlika i sprječavanju nesporazuma.

LITERATURA

1. Bakšić, Sabina (2012), *Strategije učtivosti u turskom jeziku*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo.
2. Bakšić, Sabina i Halid Bulić (2019), *Pragmatika*, Bookline, Sarajevo.
3. Brown, Penelope, Stephen C. Levinson, *Politeness Some Universals in Language Usage*. (drugo izdanje) Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
4. Čaušević, Ekrem (1996), *Gramatika suvremenog turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
5. Devčić, Antonija (2021), *Upotreba stilskih figura u antici i danas*, Završni rad, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija, Zagreb.
6. Doğançay-Aktuna, Seran; Sibel, Kamışlı (1997), „Linguistics of power and politeness in Turkish: Revelations from speech acts“. *Proceedings of the VIII th International Conference on Turkish Linguistics*. August 7-9, Ankara, 305 – 312 str.
7. Đinđić, Marija (2014), *Yeni Türkçe – Sırpça Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
8. Katnić-Bakaršić, Marina (2007), *Stilistika*, Ljiljan, Sarajevo.
9. Lešić, Zdenko (2005), *Teorija književnosti*, Sarajevo Publishing, Sarajevo.
10. Popović, Jasna: *Strategije učtivosti u srpskom i engleskom jeziku*, Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, 2017.
11. Solar, Milivoj (2007), *Književni leksikon*, Matica hrvatska, Zagreb.
12. Teodosijević, Mirjana: *Turski jezik u svakodnevnoj komunikaciji*, TIKA, Beograd, 2004.
13. Yule, George (1996), *Pragmatics*, Oxford University Press, Oxford

SERIJE:

Aşk laftan anlamaz

Aşk Mantık İntikam, No9 Productions, Turska. 2022.

Bahar, MF Yapım, Turska, 2024.

Çift kişilik oda, MF Yapım, Turska, 2025.

Hayat bazen tatlıdır, , Surec film, Turska, 2016.

Kadın, MF Yapım, Turska, 2018.

Kıralık aşk. Ortaks yapım, Turska, 2015.

Sen çal kapımı, MF Yapım, Turska, 2021.

Siyah kalp, Tims&B productions, Turska, 2024.

Uzak şehir, ayna yapım, Turska, 2024.

Yalan, Surec film, Turska, 2024.